

Reflexivní citáty, hádanka ve schématu zaslíbení – naplnění

Dnes jsem se v liturgických biblických čteních opět setkal se zvláštním jevem, který je specificky vlastní Matoušovu evangeliu, a sice s tzv. reflexím citátem, neboť v dnešním evangeliu se četla tato slova:¹ „Když už to chtěl udělat, zjevil se mu ve snu anděl Páně a řekl: „Josefe, synu Davidův, neboj se k sobě vzít svou manželku Marii. Vždyť dítě, které počala, je z Ducha Svatého. Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; on totiž spasí svůj lid od hříchů.‘ To všecko se stalo, aby se naplnilo, co řekl Pán ústy proroků: „Hle, panna počne a porodí syna a dájí mu jméno Emanuel (to znamená »Bůh s námi«)“.“ (Mt 1, 20–23 ČLP²)

Posluchače biblického čtení (kazatel se tomu při biblické homilii vyhnul!) „praští“ přes uši onen zvláštní nesoulad (taková „malá biblický lež / manipulace“?) mezi tezemi: A – „dáš mu jméno Ježíš“ & B – „dají mu jméno Emanuel“, takže buď Ježíš, anebo Emanuel... Jak to je?! Čtenář uvyklý biblické synchronizaci (tak si v hlavě logicky převádíme i rozdíly vyprávění čtveřice evangelií na jediný příběh a harmonizujeme je) si možná řekne, že obojí znamená to samé – jenže neznamená!

JEŽÍŠ = postupná úprava jména: יהושע – *Jhó-su‘a* / יהושע – *Jhó-šú‘a* – „Jozue“ → zkrácení: יושע – *Jó-šú‘a* – „Jošua“ → disimilace: ישוע – *Jé-šú‘a* – „Ješua“ / „Ježíš“ (☉), přičemž jméno je tzv. *božné–theofonní*, takže je složeninou = „božná část“ (zkr. Božího jména) יהוה – *Jhó- / -יְיְ – Jó- / -יְ – Jé-* – „Hospodin-“ + sloveso–kořen ישע – *jš‘a* – „spasit“, „zachránit“ nebo שוע – *šw‘a* – „pomoci“ = „Hospodin *je* spása“ či „Hospodin *je* pomoc“. Zatímco **EMANUEL**, jak to ostatně říká rovnou biblický text!, je složené jméno עִמָּנוּ אֵל – *Im-mánú Él*, které znamená dosl. „S *námi je* Bůh“.

Výše uvedené srovnání jmen nás má dovést k tomu, že nejde o prosté a „pásové“ naplňování představy a schématu: *zaslíbení – naplnění*, nýbrž o věc, kterou je třeba promyšlet mnohem hlouběji. Žido-křesťan Matouš (pro kterého a pro církevní komunitu, do které píše, je dobový judaismus důležitý) tentokrát schéma provokativně „otáčí“, „obrací“ (!), Matouš ze Starého Zákona (tj. Židovské Bible) sice v obecné a kontextuální rovině vychází, teď ovšem, na konkrétních místech svého textu, se k ní naopak vrací – vstupuje do ní zpět! Matoušův čtenář by měl přemýšlet o tom, jak právě popsaná novozákonní událost souvisí se SZ, kam až ji jde zpětně dostopovat...

Těchto reflexivních citátů ovšem najdeme v Matoušově evangeliu vícero, pojďme je tedy shrnout a prozkoumat.

čís.	NZ reflexe	SZ zdroj
<i>Uvozovací fráze</i>		
<i>Vlastní text</i>		
1.	Mt 1, 18–25 → v. 23	Iz 7, 14
<i>To všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka: (v. 22)</i>		
¹⁸ <i>Narození Ježíšovo událo se takto: Jeho matka Maria byla zasnoubena Josefovi, ale dříve, než se sešli, shledalo se, že počala z Ducha svatého.</i>		
¹⁹ <i>Její muž Josef byl spravedlivý a nechtěl ji vystavit hanbě; proto se rozhodl propustit ji potají.</i>		
²⁰ <i>Ale když pojal ten úmysl, hle, anděl Páně se mu zjevil ve snu a řekl: „Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého. ²¹ Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů.“</i>		

¹ Bylo 18. 12. 2022 (v ŘKC druhý ze dnů zvl. cyklu intenzivní liturgické přípravy na vánoce, 17.–24. prosince) a **IV. neděle adventní** v cyklu **A**, šlo o její **Evangelium: Mt 1, 18–24** (starozákonní čtení: Iz 7, 10–14, novozákonní čtení: Ř 1, 1–7).

² **ČLP** = silně parafrázující *Český liturgický překlad*.

²² To všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka: ²³ „Hle, panna počne a porodí syna a dají mu jméno Immanuel“, to jest přeloženo „Bůh s námi“.

²⁴ Když se Josef probudil ze spánku, učinil, jak mu přikázal anděl Hospodinův, a přijal svou manželku k sobě. ²⁵ Ale nežili spolu, dokud neporodila syna, a dal mu jméno Ježíš.

2. Mt 2, 13–15 → v. 15b

Oz 11, 1

Tak se splnilo, co řekl Pán ústy proroka: (v. 15a₂)

¹³ Když odešli, hle, anděl Hospodinův se ukázal Josefovi ve snu a řekl: „Vstaň, vezmi dítě i jeho matku, uprchni do Egypta a buď tam, dokud ti neřeknu; neboť Herodes bude hledat dítě, aby je zahubil.“ ¹⁴ On tedy vstal, vzal v noci dítě i jeho matku, odešel do Egypta ^{15a} a byl tam až do smrti Herodovy.

^{15b} Tak se splnilo, co řekl Pán ústy proroka: „Z Egypta jsem povolal svého syna.“

3. Mt 2, 16–18 → v. 18

Jr 31, 15

Tehdy se splnilo, co je řečeno ústy proroka Jeremiáše: (v. 17)

¹⁶ Když Herodes poznal, že ho mudrci oklamali, rozlítil se a dal povraždit všechny chlapce v Betlémě a v celém okolí ve stáří do dvou let, podle času, který vyzvěděl od mudrců.

¹⁷ Tehdy se splnilo, co je řečeno ústy proroka Jeremiáše: ¹⁸ „Hlas v Ráma je slyšet, pláč a veliký nářek; Ráchel oplakává své děti a nedá se utešit, protože jich není.“

4. Mt 2, 19–23 → v. 23b₂

?
Sd 13, 5.7; 16, 17 (Nazír Samson)
× Iz 11, 1 (necer–výhonek z Jišajova pařezu)

... aby se splnilo, co je řečeno ústy proroků⁹ (v. 23b₁)

¹⁹ Ale když Herodes umřel, hle, anděl Hospodinův se ukázal Josefovi v Egyptě ²⁰ a řekl: „Vstaň, vezmi dítě i jeho matku a jdi do země izraelské; neboť již zemřeli ti, kteří ukládali dítěti o život.“

²¹ On tedy vstal, vzal dítě i jeho matku a vrátil se do izraelské země.

^{22a} Když však uslyšel, že Archelaos kraluje v Judsku po svém otci Herodovi, bál se tam jít;

^{22b} ale na pokyn ve snu se obrátil do končin galilejských ^{23a} a usadil se v městě zvaném Nazaret –

^{23b} aby se splnilo, co je řečeno ústy proroků, že bude nazván Nazaretský.

5. Mt 4, 12–17 → v. 15–16

Iz 8, 23 – 9, 1

... aby se splnilo, co je řečeno ústy proroka Izaiáše: (v. 14)

¹² Když Ježíš uslyšel, že Jan je uvězněn, odebral se do Galileje. ¹³ Opustil Nazaret a usadil se v Kafarnaum při moři, v území Zabulón a Neftalím,

¹⁴ aby se splnilo, co je řečeno ústy proroka Izaiáše: ¹⁵ „Země Zabulón a Neftalím, směrem k moři za Jordánem, Galilea pohanů – ¹⁶ lid bydlící v temnotách uvidí veliké světlo; světlo vzejde těm, kdo seděli v krajině stínu smrti.“

¹⁷ Od té chvíle začal Ježíš kázat: „Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské.“

6. Mt 8, 14–17 → v. 17b

Iz 53, 4
ovšem myslí se na všechny písně o trpícím služebníku Božím

... aby se naplnilo, co je řečeno ústy proroka Izaiáše: (v. 17b)

¹⁴ Když Ježíš vstoupil do domu Petrova, spatřil, že jeho tchyně leží v horečce. ¹⁵ Dotkl se její ruky a horečka ji opustila; i vstala a obsluhovala ho.

¹⁶ Když nastal večer, přinesli k němu mnoho posedlých; i vyhnal duchy svým slovem a všechny nemocné uzdravil,

^{17a} aby se naplnilo, co je řečeno ústy proroka Izaiáše: ^{17b} „On slabosti naše na sebe vzal a nemoci

nesl.‘

7. Mt 13, 34–35 → v. 18

Ž 78, 2

ovšem *myslí se na Žalmy a poetické či mudroslovné biblické texty* vůbec

... aby se splnilo, co bylo řečeno ústy proroka: (v. 35a)

³⁴ Toto vše mluvil Ježíš k zástupům v podobenstvích; bez podobenství k nim vůbec nemluvil,

^{35a} aby se splnilo, co bylo řečeno ústy proroka: ^{35b} „Otevřu v podobenstvích ústa svá, vyslovím, co je skryto od založení světa.“

9. Mt 21, 1–7 (resp. –11) → v. 5

Zach 9, 9

vůbec *všechna proroctví o příchodu Mesiáše*

To se stalo, aby se splnilo, co je řečeno ústy proroka: (v. 4)

¹ Když se přiblížili k Jeruzalému a přišli do Betfage na Olivové hoře, poslal Ježíš dva učedníky ² a řekl jim: „Jděte do vesnice, která je před vámi, a hned naleznete přivázanou oslici a u ní oslátko. Odvažte je a přiveďte ke mně. ³ A kdyby vám někdo něco říkal, odpovězte: ‚Pán je potřebuje.‘ A ten člověk je hned pošle.“

⁴ To se stalo, aby se splnilo, co je řečeno ústy proroka: ⁵ „Povězte dceři siónské: Hle, král tvůj přichází k tobě, tichý a sedící na oslici, na oslátku té, která je podrobena jhu.“

⁶ Učedníci šli a učinili, co jim Ježíš přikázal. ⁷ Přivedli oslici i oslátko, položili na ně pláště a on se na ně posadil.¹

10. Mt 27, 1–10 → v. 9b–10

Zach 11, 12–13 (!!)³

a slaběji i Jeremiášovské obrazy–témata: hrnčír (Jr 18, 1–11; 19, 1–15) a nákup pole (Jr 32, 6–15)

Tak se splnilo, co je řečeno ústy proroka **Jeremiáše**: (v. 9a)

¹ Když bylo ráno, uradili se všichni velekněží a starší lidu proti Ježíšovi, že ho připraví o život.

² Spoutali ho, odvedli a vydali vladaři Pilátovi.

³ Když Jidáš, který ho zradil, viděl, že Ježíše odsoudili, pocítil výčitky, vrátil třicet stříbrných velekněžím a starším ⁴ a řekl: „Zhřešil jsem, zradil jsem nevinnou krev!“ Ale oni mu odpověděli: „Co je nám po tom? To je tvoje věc!“ ⁵ A on odhodil peníze v chrámě a utekl; šel a oběsil se.

⁶ Velekněží sebrali peníze a řekli: „Není dovoleno dát je do chrámové pokladny, je to odměna za krev.“ ⁷ Uradili se tedy a koupili za ně pole hrnčířovo k pohřbívání cizinců. ⁸ Proto se to pole jmenuje ‚Pole krve‘ až dodnes.

^{9a} Tak se splnilo, co je řečeno ústy proroka Jeremiáše: ^{9b} „Vzali třicet stříbrných, cenu člověka, na kterou ho ocenili synové Izraele; ¹⁰ a dali ji za pole hrnčířovo, jak jim přikázal Hospodin.“

(+ 1)

Mt 2, 3–6 → v. 6

Mi 5, 1

Neboť tak je psáno u proroka: (v. 5b) ← **ale vloženo do úst jeruzalémských znalců zákona**

³ Když to uslyšel Herodes, znepokojil se a s ním celý Jeruzalém; ⁴ svolal proto všechny velekněze a zákoníky lidu a vyptával se jich, kde se má Mesiáš narodit. ^{5a} Oni mu odpověděli: „V judském Betlémě;

^{5b} neboť tak je psáno u proroka: ⁶ „A ty Betlémě v zemi judské, zdaleka nejsi nejmenší mezi knížaty judskými, neboť z tebe vyjde vévoda, který bude pastýřem mého lidu, Izraele.“

(+ 2)

Mt 3, 1–3 → v. 3b

Iz 40, 3

³. Teoreticky možné (třeba málo pravděpodobné) je, že se Matouš skutečně spletl (!!!) – chyba v Bibli ☹ – nebo že měl k dispozici nějaký Jeremiášovský apokryf–pseudepigrafi, který mi dnes k dispozici nemáme.

To je ten, o němž je řečeno ústy proroka **Izaiáše**: (v. 3a) ← **zde Matouš nereflektuje (!), ale přímo spojuje starozákonní proroctví s novozákonní postavou**; může jít také o svého druhu součást řeči Janovy

¹ Za těch dnů vystoupil Jan Křtitel a kázal v Judské poušti: ² „Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské.“

^{3a} To je ten, o němž je řečeno ústy proroka Izaiáše: ^{3b} „Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně, vyrovnejte mu stezky!“

(+ 3) Mt 13, 10–15 → v. 14b–15

Iz 6, 9–10

A plní se na nich proroctví **Izaiášovo**: (v. 14a) ← **zde Matouš vkládá reflexivní citát do úst samotného Ježíše = mohlo jít o Ježíšovo vlastní slovo**

¹⁰ Učedníci k němu přistoupili a řekli: „Proč k nim mluvíš v podobenstvích?“

¹¹ On jim odpověděl: „Protože vám je dáno znáti tajemství království nebeského, jim však není dáno. ¹² Kdo má, tomu bude dáno a bude mít ještě víc; ale kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má. ¹³ Proto k nim mluvím v podobenstvích, že hledíce nevidí a slyšíce neslyší a nechápou.“

^{14a} A plní se na nich proroctví Izaiášovo: ^{14b} „Budete stále poslouchat, a nepochopíte, ustavičně budete hledět a nevidíte. ¹⁵ Neboť obrostlo tukem srdce tohoto lidu, ušima nedoslýchají a oči zavřeli, takže nevidí očima a ušima neslyší, srdcem nepochopí a neobrábí se – a já je neuzdravím.“

Nejprve si můžeme všimnout, že našich reflexivních citátů je v Matoušově evangeliu vlastně **deset (10) – takže „posvátné číslo“, ideální počet**, desítka či desatero (toho si mimoděk všiml prof. Pokorný). ☺ Jejich uvádění má tedy jasnou symboliku!